

Οδοιπορικά και

Της Γούλης Βιγοπούλου

Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ

«...Ανεμος γητευτής με κείλια βαθυγάλαζα

...Καθώς ταιριάζω στου βοριά το στόμα μια υμνωδία...»

Οδ. Ελύτης, *Ηλιος ο πρώτος*

ΑΝΑΦΗ. Ένα ζωντανό σώμα στη θάλασσα. Ανήκει στην οικογένεια που αγκαλιάζει τα μικρονήσια και τα σώζει η γειτνίαση. Χώμα κουρασμένο σκεπάζει τις πέτρες, που κλείνουν τον κύκλο του Αρχιπελάγους. Ένα τοπίο που σε κινητοποιεί να μετράς την αλήθεια σου, να βρίσκεις τις πραγματικές σου διαστάσεις. Ένα φως σκληρό και συνάμα λαμπερό, διαυγές αλλά και χειροπιαστό. Ένας βράχος γκριζός, θεόρατος και αγριωπός που μουγκρίζει θάλασσα. Μια σπαρακτική και εκρηκτική επίστεψη, η Χώρα, μία σκέπη να μην πετάξουν και χαθούν στο φως ή στη θάλασσα όλα, όλα εκτός από τις ψυχές αυτών που βλέπουν πέρα από την όραση. Από εκεί ψηλά το πέλαγος ανοίγεται στα μάτια σου και στην ψυχή σου.

Αναφιός νήσος

Η Ανάφη, όπως και όλα τα άλλα τα νησιά μας, ελαύνει στον χώρο της λογιόσυνης και του γεωγραφικού πνεύματος μέσα από το πρωτοπόρο έργο, που έμελλε να γίνει και πρότυπο, *Liber Insularum Archipelagi*, του φλωρεντινού μοναχού C. Buondelmonti, ο οποίος περιηγήθηκε για πολλά χρόνια τα νησιά του Αιγαίου στις αρχές του 15ου αι. αλλά και ανέσυρε υλικό από αρχαίους και λατινικούς συγγραφείς καθώς και προφορικές μαρτυρίες. Η πρώτη χειρόγραφη μορφή του πολύκροτου αυτού έργου συντάχθηκε περί το 1420 και από τις πάμπολλες παραλλαγές, στην ελληνική εκδοχή του χειρογράφου, που δημοσιεύτηκε το 1897 από τον Γάλλο ελληνιστή Em. Legrand, διαβάζουμε: «Προς άρκτον και η καλουμένη Αναφιός νήσος εστίν, ήτις από του μη έχειν όφεις, ταύτης έτυχε της επωνυμίας, από του α στερητικού μορίου δηλονότι και του όφιος· ου μην αλλά και εάν τις εις ταύτην όφιν κομίση, ευθύς θνήσκει· και, το δη μέγιστον, ως ει χουν κομίση τις εντεύθεν αλλαχού και μετ' αυτού κύκλον ποιήσας θήση εντός όφιν, απόλλυται ευθύς. Ην ποτέ και πόλις ασφαλειστάτη εν τω άκρω της νήσου· όθεν και οι πειραται μετά των ιδίων νεών εγγύς αυτής ερχόμενοι ασφαλώς εκάκουν τους εν τη αυτή οικούντας· πάσχοντες ουν

διά τούτο πολύν χρόνον, καταλιπόντες αυτών οι μάλιστα δυνάμενοι, έτερον εν τω μέσω φρούριον οικοδόμησαν και ούτω παντάπασιν αοικητος έμεινεν».

Ανακύκλωση

Το κείμενο του Buondelmonti έμελλε κυριολεκτικά να αναμασπηθεί, να χρησιμοποιηθεί αυτούσιο, να εμπλουτισθεί αλλά και να ανακυκλωθεί στο περιβλήμα του καθ' όλη τη διάρκεια των δύο επόμενων αιώνων, όπως μας παραδίδεται στα παρεμφερή έργα των B. Bordone (1528), T. Porcacchi (1572), M. Boschini (1658). Η ανωτερότητα και η υπεροψία των αμέσως επόμενων νεωτερικών έργων διακρίνονται στα λόγια έργα των O. Dapper (1688), F. Piacenza (1688) και V. M. Coronelli (1696), όπου ενσωματώνονται πλουσιοπάροχα η ασαφής μείξη στοιχείων για τη νήσο: μυθολογία, σύγχρονες γεωγραφικές ή και δημογραφικές παράμετροι, φιλολογικές ιστορήσεις, ύφος καθ' όλα δόκιμο την εποχή αυτή¹. Σταχυολογούμε: «...δεν βρίσκω τίποτα το αξιομνημόνευτο παρά μόνο ότι το έδαφος δεν τρέφει φίδια... οι κουρσάροι τους κατέστρεψαν... πάνω σ' ένα από κείνα τα βράχια... ο λίγος πληθυσμός ζει ήσυχα και πτωχά... συντηρούμενος με τους ταπεινούς καρπούς της γης... σιτάρι, κρασί, μέλι... δεν έχει άλλο νερό, μόνο το βρόχινο... στις εξοχές δεν λείπουν τα πηγάδια... υπάρχουν κάθε είδους σκάφη... και καλά αραξοβόλια...».

Την αποσπασματική αυτή εικόνα

▲ «...Ην ποτέ και πόλις ασφαλειστάτη εν τω άκρω της νήσου· όθεν και οι πειραται μετά των ιδίων νεών εγγύς αυτής ερχόμενοι ασφαλώς εκάκουν τους εν τη αυτή οικούντας· πάσχοντες ουν διά τούτο πολύν χρόνον, καταλιπόντες αυτήν οι μάλιστα δυνάμενοι, έτερον εν τω μέσω φρούριον οικοδόμησαν...». Η Ανάφη σε χειρόγραφη παραλλαγή του έργου *Liber Insularum Archipelagi* του Cristoforo Buondelmonti. (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Στο μοναστήρι - Ιούλιος 1850

«Το πρωί μάς βρήκε στο λιμάνι της Ανάφης... ήταν πολύ νωρίς όμως ήρθαν αμέσως οι αρχές του τόπου, ο δήμαρχος, ο υγιειονόμος, ο δάσκαλος... Θέλαμε να επισκεφτούμε το μοναστήρι... Φτάνοντας [ο καπετάνιος] πετάχτηκε να αναγγείλει την άφιξή μας... Ο δήμαρχος... μπήκε στην αυλή του μοναστηριού και μας έκοψε πολλά σταφύλια... Εν τω μεταξύ κατέφθασαν ψηλά από το βουνό, σχεδόν τρέχοντας, οι καλόγεροι, με τον ηγούμενο, που μας καλωσόρισε με την καταπληκτική ευλωτία που χαρακτηρίζει τους μοναχούς... Επισκεφτήκαμε τα ερείπια των αρχαίων μνημείων και μάθαμε τα σχετικά της ιστορίας τους... μας προσέφεραν αγγούρια καθαρισμένα και βουτηγμένα στο μέλι... κατέφθασαν και άλλοι επισκέπτες, ο δε αρχαιολόγος του νησιού... βάλθηκε να μας διαβάξει τις αρχαίες επιγραφές... Μερικοί από τη συντροφιά πήγαν με τα πόδια στο Καστέλι, την παλιά πόλη με τα αρχαία ερείπια... Κατέφθανε συνέχεια κόσμος από τη Χώρα και όλοι μας προσκαλούσαν στα σπίτια τους... Η μητέρα του ηγούμενου και μερικοί καλόγεροι ανέλαβαν να σφάξουν ένα κατσικάκι και μία κότα, και να φρεσκοψήσουν ψωμί... Στην αυλή του μοναστηριού είχαμε καθήσει σε μία πεζούλα, δίπλα σε ένα μαρμάρινο τραπέζι, και πίναμε κατσικίσιο γάλα με το κουτάλι από μια πλήνη τσανάκα, κοινή για όλους... και, για να περνά η ώρα, *stragalìa*... στρώθηκε το γεύμα στην Τράπεζα, που ήταν ένας χώρος θολωτός και μάλλον σκοτεινός... Η ατμόσφαιρα ήταν πολύ ευχάριστη. Τα σχέδια του *Winstrup* περνούσαν από χέρι σε χέρι και τα θαύμαζαν όλοι, ακόμα και αν δεν τα καταλάβαιναν... Πήραμε τον δρόμο της επιστροφής, ακολουθούμενοι από ανθρώπινο κοπάδι. Πέρασαμε πάλι μέσα από αμπέλια και μας γέμισαν σταφύλια. Καθώς απομακρυνόμασταν με το πλοιάριό μας, είχαν όλοι σταθεί στη σειρά, στην παραλία, και μας αποχαιρέτησαν ριχνοντας τουφεκίες στον αέρα...».

Χριστιάνα Λιτ, «Αρμενίζοντας, πέντε ταξίδια στο Αιγαίο 1845-1851», μετάφραση-επιμέλεια-σχόλια Αριστεά Παπανικολάου-Κρίνστενσεν, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1999.

Γεωγραφικά κείμενα

◀ «...Ο λίγος πληθονμός ζει ήουχα συντηρούμενος με τους ταπεινούς καρπούς όπως σιτάρι, κρασί, βαμβάκι, μέλι... στις εξοχές δεν λείπουν τα πηγάδια... υπάρχουν κάθε είδους οκάφη... και καλά αραξοβόλια...». Η Ανάφη σε χαρτογραφική απεικόνιση στο έργο του Fr. Piacenza, *L'Egeo redivino... Modona 1688*. (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

ανατρέπει στην είσοδο του 18ου αι. το ρηξικέλευθο έργο (1707) του διάσημου στα χρόνια του γιατρού και βοτανολόγου J. Pitton de Tournefort, ο οποίος ακολουθώντας μια συγκεκριμένη μέθοδο περιγραφής των πολιτειών που συναντά, αποδεικνύει ότι η αλήθεια της γνώσης προσεγγίζεται με την έρευνα, τη συστηματική μελέτη, την ταξινόμηση και τη γενίκευση. Έτσι για την Ανάφη δηλώνει: την ιστορική της συνέχεια, πως ο θεός τοις δε Αργοναύταις υπό χειμώνος τροχομένους... αναφανείσα έσωσε, την επάρκεια σε κρασί και σιτηρά, το ύψος του φόρου των κατοίκων, τις εξαγωγές τους σε κρόμμυα, κερύ και μέλι, και την υπερπληθώρα σε κοκκινοπόδαρες πέρδικες, την περισυλλογή των αυγών των πτηνών αυτών και τη σοφή χρήση τους σε κάθε είδους σάλτσες και ομελέτες αλλά και τα λείψανα του ιερού του Απόλλωνα και την ενδημική χλωρίδα.

Το κείμενο αυτό με την πυκνότητά του γαλούκισε όλους τους μετέπειτα ταξιδιώτες και εμπλούτισε τα έργα τους, οι οποίοι εν τούτοις δεν προσέθεσαν καμία καινούργια μαρτυρία [Frieseman(1789), J. B. d' Anse de

Villoison (1786), C.S. Sonnini, (1801)]. Η προσέγγιση στο νησί του J. Emerson (1825) μετεωρίζει έξαφνα τόσο την εξαγνιστική εμπειρία αποβίβασης αλλά και την καχυποψία των κατοίκων, κατάλοιπο του πειρατικού τρόμου.

Νέο ρεύμα

Μια σιωπή νέου τύπου καλύπτει το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων μέχρι την ανατροπή του πλαισίου εξουσίας που συντελείται με τα γεγονότα της Επανάστασης. Αμέσως μετά ένα νέο ρεύμα ταξιδιωτών άλλου τύπου γυρνά-τριγυρνά τα νησιά. Γερμανοί επιστήμονες, γεωλόγοι, αρχαιολόγοι αλλά και αυλικός περιγυρος [L. Lacroix (1859), L. Ross (1836,1841), C. Bursian (1855)]. Η Christiane Lüth, σύζυγος του προσωπικού ιερέα της βασίλισσας Αμαλίας, στο διάστημα της δεκαετίας παραμονής της στην Αθήνα, περιηγήθηκε και πολλά νησιά. Ανοίχτηκε για τέταρτη φορά στο Αιγαίο τον Ιούλιο του 1850².

Ο πρώτος όμως που πραγματικά εσχωρεί στο νησί είναι ο Th. Bent που

Η όμορφη κόρη - Ιανουάριος 1885

«...Σε όλες τις Κυκλάδες δεν υπάρχει νησί τόσο εγκαταλελειμμένο στη μοναξιά του όσο η Ανάφη... ένα ψήγμα στα κύματα, όπου κανείς δεν πάει ποτέ... προσεράξαμε... στη βόρεια ακτή, δύο ώρες μακριά από τον οικισμό... διασχίσαμε ένα αδιάφορο τοπίο και η παρατήρηση του Tournefort ισχύει ακόμα ότι δεν έχει αρκετή ξυλεία για να ψήσουνε τις άφθονες πέρδικες. Κοπάδια από δαύτες και πλήθος αγριοπερίστερα φτερούγιζαν σε κάθε στροφή... Ο μοναδικός οικισμός, στεφανώνει έναν κωνικό λόφο, διακρίναμε δύο ανεμόμυλους και όλος ο πληθυσμός- χίλιες ψυχές- είχε μαζευτεί να παρατηρεί τους παράξενους ξένους που επισκέπτονταν τις ακτές τους... Φέραμε το πρώτο ταχυδρομείο που έφτανε στο νησί μετά από δύο μήνες...

Εγκατασταθήκαμε σε ένα άδειο οίκημα... Μας άρεσαν πολύ οι Αναφιώτες- είναι τόσο θερμοί και απλοί, μιά πολύ ευγενική και γοητευτική ομάδα ανθρώπων... η όμορφη κόρη του ιδιοκτήτη που μας φιλοξενούσε το βράδυ μετά από αίτημα μας ενδύθηκε τη παλιά αναφιώτικη ενδυμασία και ήταν απαστράπτουσα με τη μεταξωτή κεντημένη βιολετιά φούστα, το πράσινο βελούδινο γιλέκο, το χρυσό κέντητο μπουστό και ένα κοντό ροδί σατινένιο πανωφόρι με γούνινη μπορντούρα. Ο κεφαλόδεσμος, ο κύκλος όπως τον έλεγαν, αποτελείτο από βαμβακερό ύφασμα και υπέροχα μαντήλια που έπεφταν με χάρη στους ώμους της κόρης...

Ο οικισμός είναι εξαιρετικά καθαρός για νησί. Τα σπίτια είναι καμαροσκέπαστα με ένα δωμάτιο ασβεστωμένα και όλα έχουν έναν θολωτό μικρό φούρνο στην αυλή... Η Ανάφη φημίζεται για τη καλή ψωμί της και όταν ψήνουν, ψήνουν άφθονα 100-150 οκάδες για κάθε οικογένεια, και επειδή δεν μπορούν να το διατηρήσουν φρέσκο το ξεραίνουν σε παξιμάδι. Εξάγουν ένα μεγάλο μέρος από αυτό το σκληρό ψωμί...

Το επόμενο πρωί... ξεκινήσαμε με τα μούλάρια για την αρχαία πόλη... που ήταν σε πολύ ισχυρή θέση και από τα υπολείμματα φαίνεται ότι υπήρξε πλούσια και δυνατή. Στην κορυφή της ακρόπολης υπάρχουν τα ερείπια ναού... Ολόγυρα διακρίνονταν κολοσσιαία τείχη, θεμέλια οικιών, δεξαμενές και εκατοντάδες ακέφαλα αγάλματα... Κοντά σε μια εκκλησουλά είδαμε μια υπέροχη σαρκοφάγο... ενώ κομμάτια από μία άλλη ήταν εντοιχισμένα στους τοίχους της... Κατηφορίσαμε προς την παραλία όπου ήταν το παλιό λιμάνι... διακρίναμε ίχνη από οικίες, έναν μώλο και σκαλοπάτια προς τη θάλασσα. Αυτός ο τόπος διατηρεί ακόμα αρχαία ονομασία (κατάλυμα) προφανώς επειδή υπήρχαν πανδοχεία και άλλοι χώροι για να εξυπηρετούνται οι ταξιδιώτες...

Όλες οι ανάγκες καλύπτονται τοπικά: οι μύλοι τους αλέθουν τα σιτηρά τους, οι αγροί τους παράγουν ικανοποιητικούς καρπούς, οι αργαλειοί τους υφαίνουν όλα τα υφάσματα για τον ρουσιζμό τους, οι πλαγιές των λόφων τους παράγουν εξαιρετικά σταφύλια. "Υποθέτω" ρώτησα τον δήμαρχο "ότι ο Αγώνας για την Ανεξαρτησία δεν σας άγγιξε και πολύ", "Είμαστε Έλληνες" εξεργάγη "και στείλαμε τα δύο μας καίκια γεμάτα άνδρες για να πάρουν μέρος στον πόλεμο".

Th. Bent, «The Cyclades or Life among the insular Greeks», London 1885. Μετάφραση, επιλογή κειμένου: Ιόλη Βιγγοπούλου

▲ «Χώρα, φτυρωμένη στον βράχο ομορφιά. Ετσι όπως τα βλέπεις από χαμηλά, στη λοφογραμμή ψηλά, μια σειρά τα οπιτάκια, θαρρείς και η τρίτη διάσταση του βάρους έχει εκλείψει. Σαν κορόνα σκολίζον τη βραχοκορφή και η γη με τον ουρανό χωρίζονται με την άσπρη ιούτη αρχιτεκτονική ταινία». Ανώνυμος, 1978.

τον Ιανουάριο του 1885 επισκέφτηκε την Ανάφη. Η οδοιπορία του καλύπτει τον χώρο αλλά ουσιαστικά διεισδύει και στη συνολική έκφραση της ζωής των κατοίκων. Η συνάντησή του με την πιο ακριβή χάρη της ελληνικής νησιωτικής ταυτότητας, μετουσιώνεται σε ένα κείμενο που αντιπαραβαλλόμενο με το ημερολόγιο Ανώνυμου ταξιδιώτη του 1978 αποδεικνύει, ότι αυτή η αρχέγονη ομορφιά των απολύτως αναγκαίων, δεν εξανεμίστηκε τουλάχιστον ώσπου «έγειρε» ο 20ός αι. Την άποψη αυτή επισφραγίζει και το χρονικό του S. O' Connor που παρεμένει μία εβδομάδα στο νησί λίγο πριν από το 1929. Πρόκειται για ένα πλούσιο κείμενο που εμπεριέχει τον εντυπωσιασμό του επισκέπτη από το τοπίο που τον καθηλώνει και όπου προβάλλονται οι αναμνήσεις, τα εύγλωττα ερείπια και η σιωπηλή συνενοχή όσων επιβιώνουν απομονωμένοι, αλλά πρόκειται και για τη δραματική συνάντηση του τελευταίου Ευρωπαίου, που φέρει τον επενδυτή του περιγητή, με αυτούς που έμελλε να είναι τα επόμενα χρόνια οι ξένοι τραγικοί επισκέπτες της νήσου, οι πολιτικοί εξόριστοι.

Η Ανάφη άλλαξε ή παρέμεινε αμετάλλακτη, στην άδολη σιωπή του φωτός και στην αέναν κίνηση του υγρού στοιχείου που την αγκαλιάζει και δεν αντιμάχεται τον βραχώδη όγκο της; Ίσως στη σπείρα του χρόνου και των καιρών, στη σπείρα των κυματισμών αλλά και του βίου, με την αδράνεια που προσφέρουν οι καιροί, η Ανάφη να πελαγίζει ανάμεσα σε θάλασσα και ουρανό πάντα το ίδιο λιτή και ανεμόεσσα.

Νήσοι ερημαίαι, τρύφρα χθονός, ασκελαδινός

ζωστήρ Αιγαίου εντός έχει,
...τλήμονες αρχαίαν σ' ωλέσατ' αγλαίην

Αντίπατρος, 4ος π.Χ αι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Για την ιδιαιτερότητα και την εντυπωσιακή ιστορία των έργων αυτών στο Γ. Τόλια, «Τα Νησιολόγια- Η μοναξιά και η συντροφιά των νησιών», Εκ. ΟΛΚΟΣ, Αθήνα 2002.
2. Τα ανέκδοτα χειρόγραφα της Χριστιάνας Λιτ παρέδωσε στο ελληνικό κοινό η Αριστέα Παπανικολάου-Κρίστενσεν σε τρεις εκδόσεις. Το συγκεκριμένο παρουσιάζεται στον τόμο: Αρμενίζοντας, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1999.

Περίεργη συντροφιά – 1929

«...Αλίμενο ακόμα το νησί... Αγρια νύχτα φτάσαμε, ανάμεσα σε αφρούς κυμάτων και τ' αστέρια... μια περίεργη συντροφιά από εξόριστους κομμουνιστές, στρατιώτες, έναν καλόγερο από το Άγιο Όρος και εμένα που αναρωτιέμαι γιατί είμαι εδώ;... Το πρωί μόλις άνοιξα τα παραθυρόφυλλα ξεχύθηκε μια θέα απίστευτης ομορφιάς... Αυτό είναι το σπίτι ένος νησιώτη, ένας τόπος που εκχωρήθηκε από τους θεούς... ο πληθυσμός είναι επτακόσιες ψυχές, υπάρχουν περισσότεροι Αναφιώτες στην Αθήνα σε δικιά τους συνοικία, παρά στο νησί... Ηθελα να φτάσω στην κορυφή του βράχου της Καλαμιώτισσας... ήταν σαν να είμασταν στο πρόπυλο του ουρανού... οι λέξεις έδωσαν την θέση τους σε σιωπηλά αισθήματα... “Η κάθαρση” είπε σιγανά ο πρόεδρος... Ακολουθήσαμε την αρχαία Ιερά Οδό... οι μύλοι έξω από τη Χώρα δήλωναν τον δρόμο... Η Ανάφη μοιάζει μοναχική ως την ώρα που το μενεξεδί φως της δύσης οριοθετεί μακριά την ηφαιστειογραμμή της Σαντορίνης... Στο φτωχικό της καλής κυράς ο νεαρός κομμουνιστής γεύοταν καθημερινά ένα κομμάτι ψωμί και το απλοϊκό περιβάλλον που τον αγκάλιαζε σαν οικογένεια... Το κρατικό επίδομα προς τους εξόριστους, των δέκα δραχμών την ημέραν, δεν τους είχε δοθεί ποτέ... Χάθηκε κάπου καθ' οδόν ή η υπόσχεση ξεχάστηκε... όπως και τόσες άλλες στην Ελλάδα, όπως και η ίδια η Ανάφη... Όταν ήρθε η ώρα να φύγω ο πρόεδρος μου είχε ετοιμάσει φρέσκια μυζήθρα να πάρω μαζί μου... είχε και μια αυτοσχέδια φλογέρα που σκόρπιζε δικές του μελωδίες... μου την έδωσε και σαν είδε τις δραχμές στη χούφτα του ένα σύννεφο οίκτου τον σκέπασε... Ροβολήσαμε με το σεληνόφως και σε είκοσι λεπτά είμασταν στην ακτή... το βαπόρι βιαζόταν... από την λάντζα κύτταξα αμυδρά πίσω... ο πρόεδρος χαιρετούσε χωρίς να μιλά, η ματιά του νεαρού κομμουνιστή έλαμπε στην ιδέα να φτάσει έστω ως το πλοίο... η απαγορευτική φωνή: “είσαι φυλακισμένος” τον επανέφερε ένα με την σκοτεινή όψη του νησιού που μεγένθυσε μέσα στη νύχτα το αγριεμένο βραγχώδη όγκο του, ώσπου χάθηκε».

S. O' Connor, «Isles of the Aegean», London 1929.
Μετάφραση, επιλογή κειμένου : Ιόλη Βιγγοπούλου

Το νησί του αναφαίνοντα – 1978

«Ανάφη λέξη μικρή, μαγική στο φως που κρύβει...

Ενας βράχος στο Αιγαίο. Φραγκοσυκιές, αθάνατα, καμιά δεκαριά φοίνικες, δυο τρεις λαχανόκηποι και λίγα αμπέλια. Οικισμός ένας. Φως πολύ. Νερό στις στέρνες. Ανάφη: τόπος μικρός, άγονος, ορεινός, άγνωστος, τόπος φωτεινός καθάριος, ξεχασμένος.

Στην Ανάφη μόνο... σε ώρα σκοτεινή πρέπει να φτάσεις. Ολα μαύρα και ακίνητα... Αλίμενο νησί... Περίμεναμε την αυγή για να μας δώσει χρώματα, περιγράμματα, σκιές... Η αυγή φώτισε και ... ένα μονοπάτι στην αρχή πλατύσκαλο, ύστερα ανηφορικό με καλοστρωμένα γυρίσματα, θα μας έφερνε σε μισή ώρα με τα πόδια στη Χώρα... μερικοί αγωγιάτες με τα πέντε υποζύγια είναι τα μόνα μεταφορικά μέσα στο νησί... Με το κεφάλι ψηλά μαγνητισμένο από τη φυτρωμένη στο βράχο ομορφιά, πλησιάσαμε τη Χώρα. Έτσι όπως τη βλέπεις από χαμηλά, στη λοφογραμμή ψηλά μια σειρά τα σπιτάκια θαρρείς και η τρίτη διάσταση του βάθους έχει εκλείψει. Σαν κορώνα στολίζουν τον βράχο και η γη με τον ουρανό χωρίζονται με την άσπρη τούτη αρχιτεκτονική ταινία.

Φύγαμε χαράματα. Το μονοπάτι ευκολοδιάβατο, γλιστρούσε ανάμεσα σε θάμνους, βράχια, φραγκοσυκιές... φτάσαμε στα ριζά της πλαγιάς που οδηγεί ψηλά, στο Καστέλι την αρχαία πόλη... Δεν πίστευα για τα αγάλματα που έλεγαν πως βρίσκονται παντού. Ομως άρχισα να μετρώ κορμούς με κομμένα τα κεφάλια, αγάλματα αρχαία σκόρπια σε όλη την πλαγιά, να χάσκουν έτσι αποκεφαλισμένα προς τη θάλασσα προς το αρχαίο λιμάνι της Καταλιμάτσας.

Μας χαιρέτισαν από μια “κατοικιά”, με το περιβόλι καλλιεργημένο, τον μικρό θολωτό φούρνο... σε λίγο μοιραστήκαμε το τραπέζι τους... μόλις είχαν βγάλει τα «απαλά» δηλ. το φρέσκο ψωμί και σε λίγο θα έβαζαν να ψήσουν και τα «σχίζα» τα παξιμάδια τους... Για το μέλι μαςθύμισε Αναφιώτισσα πως είναι δύο εποχών ένα θυμαρίσιο του Αυγούστου και ένα από σινάνθη, δηλ. από ποικιλία λουλουδιών που τα τρυγούν τον Απρίλη. Όσο για τις πέρδικες θυμάται ότι ήταν τόσες πολλές που έβγαιναν όχι για κυνήγι αλλά για το μάζεμα των πτηνών αυτών... Στῆναν ενέδρα στα ρυάκια και τις ρεματιές που ήταν γεμάτες μικροδάφνες και έπιαναν τα πτηνά με τα χέρια ή την ώρα που θέριζαν τα “καπέλλωναν”... μας διηγήθηκε πως η τοπική ενδυμασία του νησιού ήταν κασί φούστα με μπούστο διάφορο, βελούδινο χρωματιστό. Το πουκάμισο είχε ψηλό όρθιο γιακά με βολάν. Γιρντάνια πολλά κρεμούσαν στο στήθος τους και το μαντίλι που γύριζαν στο κεφάλι τους ήταν άσπρο για τις κοπέλλες και καφέ ή γκριζό για τις μεγαλύτερες. Εκείνη την πρόλαβε σαν την επίσημη στολή που φορούσαν στην εκκλησιά...

Ανάφη σημαίνει ξεχασμένο νησί. Σημαίνει τόπος ήσυχος, άγναντος, παρθένος. Ένα νησί όπου και οι ειδήσεις φτάνουν σαν απόηχος. Την έξωση του Οθωνα στα 1862 την έμαθαν οι Αναφιώτες τέσσερις μήνες μετά το γεγονός. Ανάφη, το νησί του αναφαίνοντα, φωτοπερίχυτου Απόλλωνα...».

Ανώνυμος, Χειρόγραφο ημερολόγιο, 1978

▲ «Στη Χώρα έχεις το πιο εκθαμβωτικό αγνάγεμα στο νότιο Αιγαίο: οπίτια, κατηφορίζουν μαλακά, αμφιθεατρικά στις πλαγιές με τις ταράτσες τους σε ένα ακανόνιστο παιχνιδι τετραγώνων... Τοιμένιο δεν υπάρχει ακόμα σχεδόν καθόλου... Οπου και αν σιαθείς θα δεις αλλά και θα νιώσεις τις πλαγιές στεγνές, χωμάτινες να καιρακουλάνε ως τη θάλασσα. Στο βάθος ο Κάλαμος, βράχος ηλιόβλητος από τους τρομερότερους της Μεσογείου, μονγκρίζει αέναα θάλασσα, κίμα, ανεμοζάλη, δέος» Ανώνυμος, 1978.